

de mos

Jaargang 33
Oktober 2017

ISSN 0169-1473

Een uitgave van het
Nederlands
Interdisciplinair
Demografisch
Instituut

Bulletin
over
Bevolking
en
Samenleving

9

N i D i

inhoud

- 1 Soort zoekt soort op Facebook?
- 4 Koplopers en volgers in vergrijzing
- 5 Ouderen in Europa
- 7 Over koplopers, waterdragers en bezemwagens
- 8 Volkerenmoord op Jezidi's in kaart gebracht

Foto: Roel Wijnants/Flickr

Soort zoekt soort op Facebook?

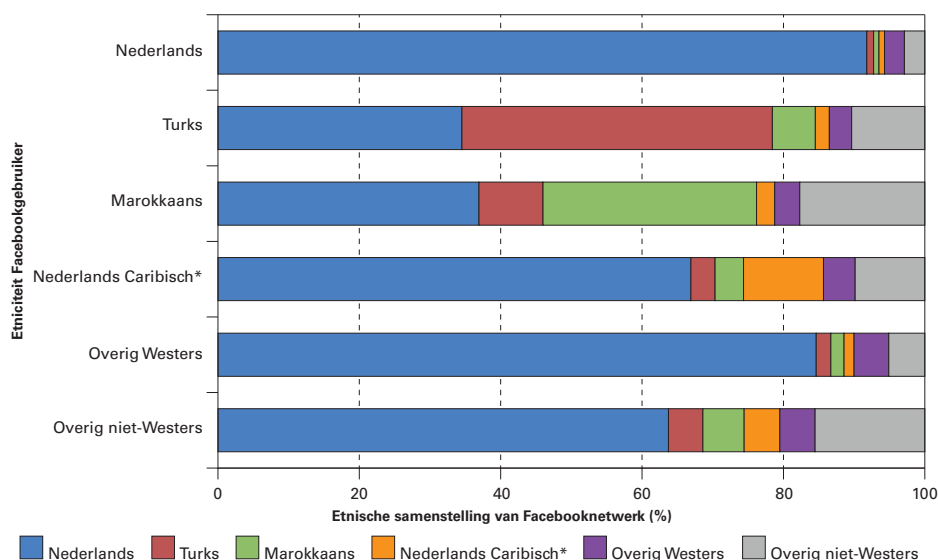
BAS HOFSTRA

Sociale netwerksites zijn het afgelopen decennium enorm populair geworden. Facebook is met meer dan een miljard dagelijkse gebruikers het meest treffende voorbeeld. Ook in Nederland is Facebook ongekend populair: ongeveer 7,5 miljoen Nederlanders gebruiken Facebook dagelijks. Welke demografische inzichten biedt sociaal gedrag op Facebook?

De populariteit van sociale media biedt vooral kansen om nieuw inzicht te krijgen in het sociale netwerkgedrag van de gebruikers. Met wie gaat men op Facebook om en waarom? En vindt er net als in de 'gewone' (offline) wereld ook segregatie plaats langs verschillende lijnen? Samen met collega's heb ik Facebooknetwerken bestudeerd met de vraag: in hoeverre lijken online sociale contacten op elkaar wat betreft etniciteit en sekse?

Eerder onderzoek naar sociale netwerken richtte zich vooral op zogenoemde sterke sociale relaties, bijvoorbeeld met wie we trouwen, met wie we belangrijke zaken bespreken, of wie onze beste vrienden zijn. Deze contacten zijn vaak homogeen: echtgenoten hebben vaak hetzelfde opleidingsniveau en dezelfde etnische achtergrond, discussiepartners hebben vaak dezelfde sekse, en goede vrienden delen vaak een etnische achtergrond. Sociale netwerken bestaan echter uit veel meer contacten dan alleen deze zogenoemde 'sterke' sociale relaties. Omdat Facebooknetwerken een redelijke online afspiegeling zijn van *grote* offline sociale netwerken, bieden deze netwerken de mogelijkheid om de homogeniteit of heterogeniteit onder honderden sociale contacten te bestuderen. Wij vermoeden daarbij dat als ook deze grotere onlinenetwerken homogeen zijn wat betreft etniciteit en sekse, het risico groter wordt van zogenoemde "echokamers" waarin men in toenemende mate omringd is met gelijkgestemden. Hier-

Figuur 1. De etnische samenstelling van Facebooknetwerken van Nederlandse Facebookgebruikers naar etnische achtergrond, 2014

* De categorie Nederlands Caribisch omvat zowel Surinaams als Antilliaans.

Bron: CILS4EU en DFS.

bij kunnen meningen, bijvoorbeeld over mensen met een andere etniciteit, polariseren. Het is dus belangrijk om inzicht te verkrijgen in de samenstelling van deze grotere onlinenetwerken.

Facebooknetwerken

Wat zijn Facebooknetwerken? Er zijn meerdere typen netwerken die onderzocht kunnen worden op Facebook. Zo kunnen bijvoorbeeld sociale interacties worden onderzocht op de zogenoemde ‘timelines’, waarin gebruikers tekstuele of visuele uitingen delen. Ook zijn er de ‘vriendenlijsten’ op Facebook waar gebruikers wederkerige, ongericht vriendschapsrelaties aangaan met andere gebruikers. Gebruikers kunnen zo’n vriendschapsuitnodiging versturen naar andere gebruikers, en die andere gebruikers kunnen deze accepteren of weigeren. Als vriendschapsuitnodigingen geaccepteerd worden, zijn deze vriendschapsrelaties

zichtbaar in de vriendenlijsten op Facebook. Vriendenlijsten laten dus Facebookvriendschappen zien waarin gebruikers elkaar over en weer accepteren als ‘vriend’. Deze vriendenlijsten zijn de focus van ons onderzoek. Gemiddeld hebben onze respondenten 336 Facebookvrienden (zie kader).

Etnische versus sekse-homogeniteit

Hoe etnisch- en sekse-homogeen zijn de Facebooknetwerken? We meten homogeniteit als het percentage contacten op Facebook dat hun etniciteit of sekse met de respondent deelt. We richten ons op Nederlanders, Nederlanders met Turkse ouders en Nederlanders met Marokkaanse ouders. We zien dat de Facebooknetwerken van Nederlanders verreweg het meest homogeen zijn: gemiddeld zijn ongeveer 92 procent van hun relaties op Facebook ook Nederlanders. Nederlanders met een Turkse achtergrond hebben hierna de meest homogene Facebooknetwerken met 41 procent van hun vrienden op Facebook die ook een Turkse achtergrond hebben. De Facebooknetwerken van Nederlanders met een Marokkaanse achtergrond zijn het minst homogeen en bestaan gemiddeld uit ongeveer 29 procent relaties met ook een Marokkaanse achtergrond.

De *diversiteit* van Facebooknetwerken, te weten de mate waarin naast eigen etnische groepen er ook andere etnische groepen onder de Facebookvrienden aanwezig zijn, wordt in figuur 1 getoond. We zien dat respondenten van alle etnische achtergronden redelijk veel Nederlanders in hun Facebooknetwerken hebben. Nederlanders hebben het grootste aantal Nederlanders onder hun Facebookcontacten en weinig mensen (ongeveer 8 procent) met andere etnische achtergronden onder hun Facebookcontacten. Nederlanders met een Turkse achtergrond hebben de minste Nederlanders onder hun Facebookcontacten en daarnaast ook vrij weinig contacten met andere etniciteiten. De Facebooknetwerken van Marokkanen lijken weer wat meer divers te zijn.

De sekse-homogeniteit in Facebooknetwerken is een stuk lager, gemiddeld ongeveer 56 procent. Dit percentage is vergelijkbaar voor mannen en vrouwen. De Facebooknetwerken van mannen bestaan uit ongeveer 57 procent mannen, en die van vrouwen bestaan uit ongeveer 56 procent vrouwen. Figuur 2 laat een vergelijking zien voor de respondenten tussen de verdeling van het percentage Facebookvrienden met dezelfde etniciteit of sekse. Hierin zien we dat veel respondenten tussen de circa 80 en 100 procent Facebookvrienden hebben die de etniciteit van de respondent delen (de rechter piek in het figuur). Ook zien we dat de meeste respondenten tussen de 40 en 70 procent Facebookvrienden hebben die dezelfde sekse als de respondent hebben. Uit figuur 2 wordt ook duidelijk dat de etnische homogeniteit veel hoger is dan de sekse-homogeniteit: de piek van Facebookvrienden met dezelfde etniciteit ligt meer richting de 90 procent en de piek van Facebookvrienden met dezelfde sekse ligt meer richting de 60 procent.

DATABRONNEN

Voor ons onderzoek hebben we gebruik gemaakt van het Nederlandse deel van de tweede ronde van vragenlijstgegevens van een steekproef onder Europese jongeren, genaamd “Children of Immigrants Longitudinal Survey in Four European Countries” (CILS4EU). Dit is een representatieve steekproef onder Europese jongeren uit Nederland, Zweden, Engeland en Duitsland, met een oververtegenwoordiging van jongeren met een immigrantenachtergrond. In deze vragenlijst worden jongeren gevraagd naar hun demografische kenmerken, leefstijlen, opvattingen, familiebanden en contacten met goede vrienden. Vervolgens hebben we deze gegevens gekoppeld aan de Dutch Facebook Survey (DFS), waarin de Facebookgegevens van deze zelfde respondenten zijn gemeten. Deze Facebookgegevens bestaan, onder andere, uit de Facebooknetwerken van deze jongeren. Op deze manier hebben we gedetailleerd inzicht in het dagelijks leven en attitudes van jongeren via de vragenlijstgegevens, terwijl we ook hun honderden sociale contacten op Facebook observeren. Dit stelt ons in staat om sociaalnetwerkgedrag op een innovatieve manier te onderzoeken. Voor de etniciteit van onze respondenten gebruiken we de definitie van het CBS. Wanneer twee ouders in Nederland zijn geboren: Nederlandse etniciteit. Wanneer minimaal één ouder geboren is in het buitenland: etniciteit van de in het buitenland geboren ouder(s). Wanneer ouders in een *verschillend* land buiten Nederland zijn geboren: etniciteit van de moeder. We bepalen de etniciteit van de Facebookvrienden op basis van hun namen met behulp van een “machine learning” algoritme. Met behulp van secundaire gegevens over namen (bijvoorbeeld welk percentage van de personen met de naam Kevin is in Nederland geboren?) kunnen we de etniciteit inschatten.

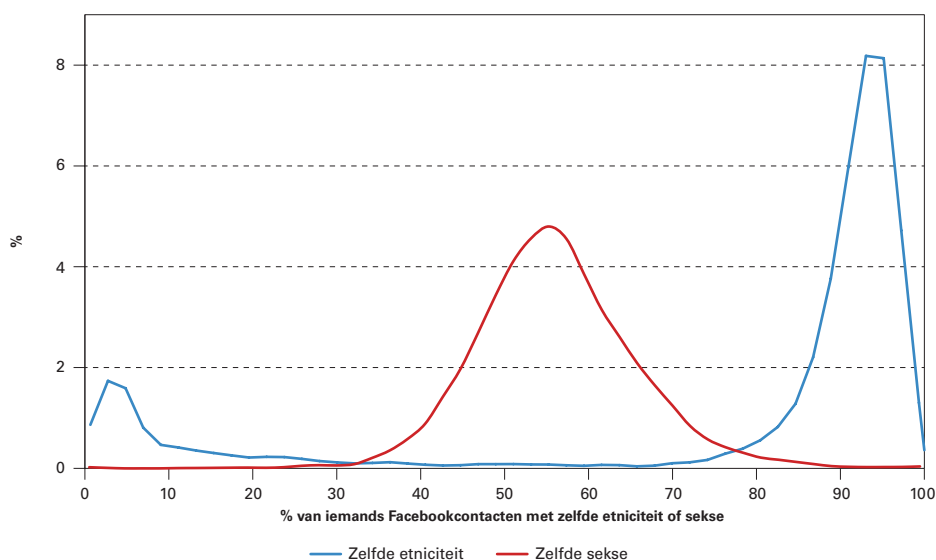
Kansen op contacten

De verklaring voor de verschillen in de mate van etnische en sekse-homogeniteit is voornamelijk te vinden in het verschil in ontmoetingskansen voor potentiële sociale contacten. Twee zaken zijn hier van belang. Ten eerste is er de relatieve verdeling van groepen in de bevolking, bijvoorbeeld het aantal mensen met een bepaalde etniciteit. Volgens het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) heeft ongeveer 79 procent van de bevolking een Nederlandse achtergrond en bijvoorbeeld maar 3 procent een Marokkaanse achtergrond. Gegeven deze ongelijke verdeling naar etnische afkomst, is er dan ook een grotere kans om Nederlanders onder je sociale contacten te hebben dan Marokkanen (als we ervan uitgaan dat sociale relaties willekeurig ontstaan, en dat is natuurlijk de vraag). Dit kan een reden zijn voor veel meer Nederlanders onder de sociale contacten op Facebook dan contacten met een andere etnische achtergrond. Deze aantalsverhoudingen kunnen ook de reden zijn waarom sekse-homogeniteit zoveel lager is dan etnische homogeniteit op Facebook omdat de verdeling over beide seksen grofweg 50/50 is. Al met al is er dus een grotere kans om iemand van een andere sekse tegen te komen, dan iemand met een andere etnische achtergrond. Daarnaast is er de verdeling van deze groepen over sociale contexten, denk bijvoorbeeld aan sportclubs of scholen. Deze sociale contexten verschillen ook in de mate van etnische homogeniteit; op de ene sportclub vinden we meer Nederlanders met Marokkaanse achtergrond, en in de andere sportclub participeren meer Nederlanders met een Turkse achtergrond. We vinden in ons onderzoek dat deze homogeniteit van sociale contexten ook een sterke invloed heeft op de homogeniteit van Facebooknetwerken.

Sociale integratie en ontmoetingskansen

Ons onderzoek laat zien dat het bestuderen van Facebooknetwerken kan leiden tot nieuwe in-

Figuur 2. Een visuele vergelijking van de verdeling van Nederlandse Facebookgebruikers naar etnische en sekse-homogeniteit* in 2014

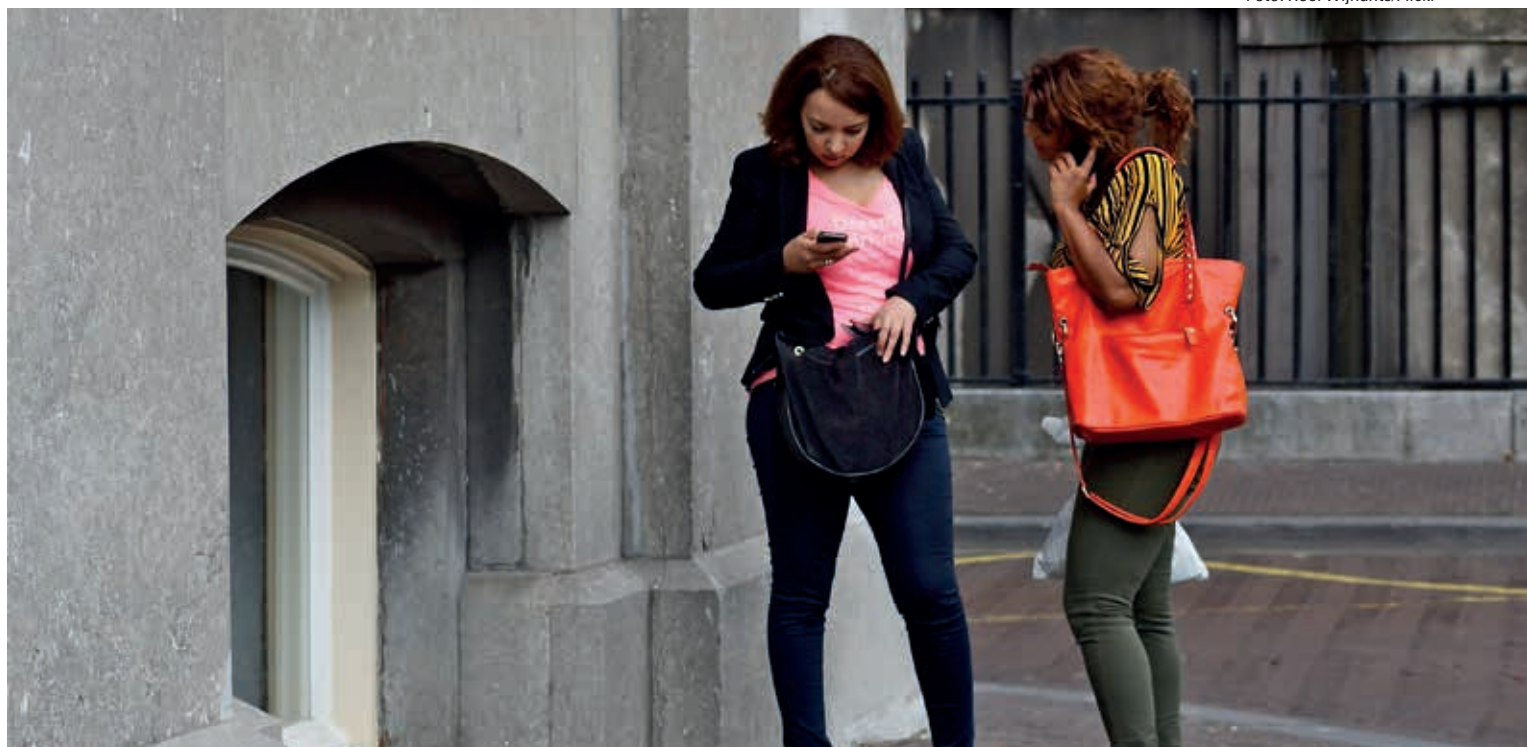
* Gemiddelde percentage zelfde etniciteit = 76,6%; gemiddelde percentage zelfde sekse = 56,1%.

Bron: CILS4EU en DFS.

zichten in het sociale netwerkgedrag van individuen. We vinden bijvoorbeeld dat de mate van etnische homogeniteit op Facebook vrij hoog is. Gemiddeld heeft ongeveer 76 procent van de Facebookvrienden van iemand dezelfde etniciteit als diegene. Een vrij groot deel van deze etnische homogeniteit kunnen we verklaren door eenvoudigweg te kijken naar de relatieve grootte van etnische groepen en de verdeling van de seksen in de bevolking. Maar gesegregeerde ontmoetingskansen lijken ook een rol spelen in de homogeniteit van sociale netwerken en interetnisch contact.

Hebben verschillen in homogeniteit ook gevolgen voor de zogenoemde sterke, betekenisvolle sociale relaties en homogeniteit op Facebook? Het antwoord is genuanceerd. Het lijkt vooral te gaan om een samenspel van ontmoetingskansen

Foto: Roel Wijnants/Flickr

en de rol van individuele voorkeuren wat betreft het aangaan van sociale contacten. Onze resultaten lijken te bevestigen dat er voorkeuren bestaan om sterke sociale relaties te vormen met mensen die op jezelf lijken, bijvoorbeeld wat betreft etniciteit, maar dat dit minder belangrijk wordt gevonden voor de sociale relaties die minder sterk zijn. Met andere woorden, grote sociale netwerken zijn meer een afspiegeling van de ontmoetingskansen, terwijl sterke sociale relaties vooral gedreven worden door individuele voorkeuren voor vrienden met dezelfde kenmerken. Dit werd al in de jaren zeventig verondersteld door de Amerikaanse socioloog Granovetter, maar was voorheen nauwelijks empirisch onderzocht.

Digitale voetsporen

Ons onderzoek laat zien dat door het analyseren van 'digitale voetsporen' op populaire sociale netwerksites belangrijke wetenschappelijke en maatschappelijke vraagstukken kunnen worden onderzocht. Een vervolgstap van ons onderzoek zou kunnen zijn om na te gaan in welke mate de etnische homogeniteit van grote Facebooknet-

werken inderdaad tot gepolariseerde meningen leidt ten opzichte van mensen met een andere etnische achtergrond.

Bas Hofstra, Stanford University, School of Education, e-mail: bhofstra@stanford.edu

LITERATUUR:

- Granovetter, M.S. (1973), The strength of weak ties. *American Journal of Sociology*, 78 (6), pp. 1360-1380.
- Hofstra, B., R. Corten en F. van Tubergen (2015), Dutch Facebook Survey: Wave 1 [dataset and codebook]. DANS EASY <https://doi.org/10.17026/dans-274-azju>
- Hofstra, B., R. Corten, F. van Tubergen en N.B. Ellison (2017), Sources of segregation in social networks: A novel approach using Facebook. *American Sociological Review*, 82 (3), pp. 625-656.
- Kalter, F., A.F. Heath, M. Hewstone, J.O. Jonsson, M. Kalmijn, I. Kogan en F. van Tubergen (2015), Children of Immigrants Longitudinal Survey in Four European Countries (CILS4EU). GESIS Data Archive, Cologne, ZA5353, Data file version 2.1.0.

Koplopers en volgers in vergrijzing

NICOLE VAN DER GAAG & NICO VAN NIMWEGEN

Van alle werelddelen is Europa het meest vergrijsd. Maar het tempo waarin Europese landen vergrijzen verschilt enorm, doordat de belangrijkste demografische motoren van de vergrijzing, geboorte en sterfte, per land verschillen. Maar ook de geschiedenis van een land spreekt een woordje mee. Vroege starters en late volgers van de vergrijzing worden in beeld gebracht, waarbij de verschillen tussen Nederland en België extra worden belicht.

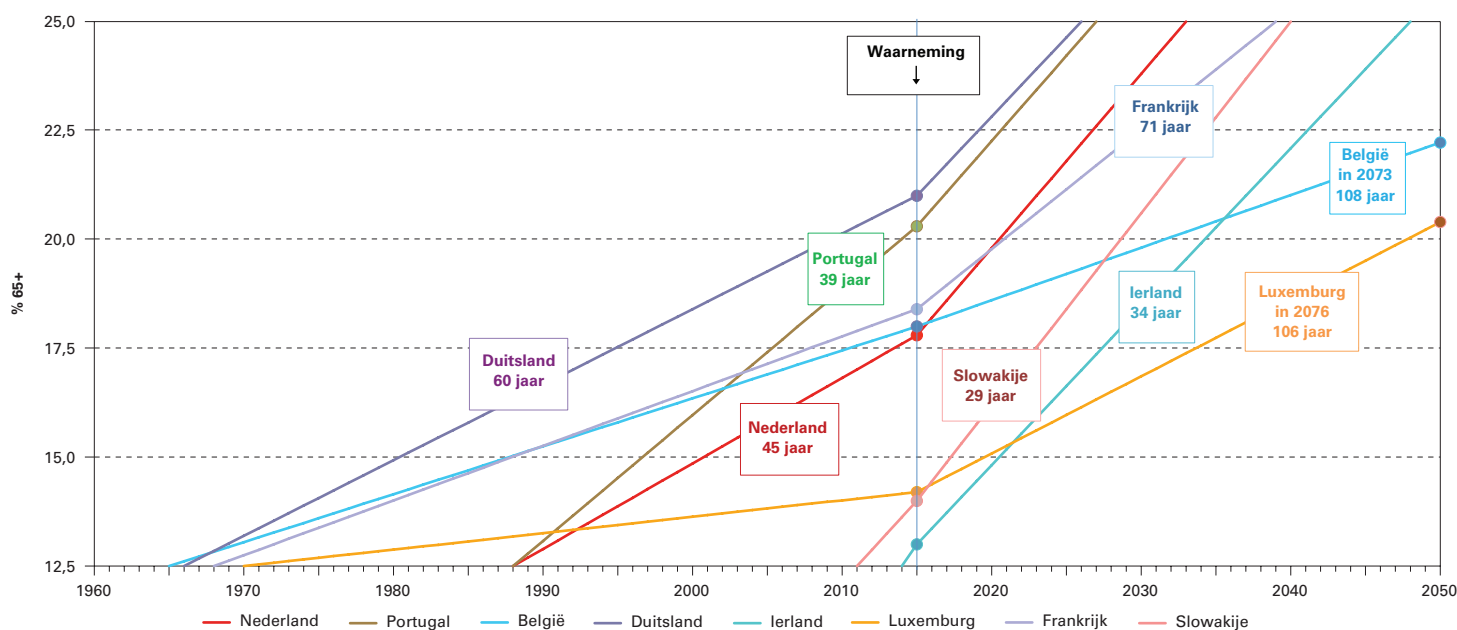
Foto: Jeroen Bennink/Flickr

Hoe je het ook meet, Europa vergrijst, daar is geen ontkomen aan. Neem bijvoorbeeld de ouderwetse 'spilleeftijd' van 65 jaar. In ons collectieve bewustzijn is dat nog steeds een markante mijlpaal en voor velen de leeftijd dat je van 'ouderen' kunt

spreken. Daar is met de steeds maar toenemende levensverwachting natuurlijk heel wat op af te dingen, maar daar gaat het ons nu even niet om. Om te zien hoe landen 'verouderen' en hoe het tempo van land tot land verschilt gebruiken we in dit artikel de leeftijd van 65 en twee mijlpalen om het verouderingsproces te registreren. Als eerste mijlpaal gebruiken we het jaar waarin 1 op de 8 inwoners (12,5 procent van de bevolking) 65 jaar of ouder is: dit noemen we beginnende vergrijzing. De tweede mijlpaal wordt bereikt als 1 op de 4 inwoners van een land (25 procent van de bevolking) de leeftijd van 65 jaar heeft bereikt: hier is sprake van gevorderde vergrijzing. Figuur 1 laat voor een aantal landen het tijdspad zien dat wordt afgelegd op weg van beginnende naar gevorderde vergrijzing.

Het eerste dat opvalt is dat in landen zoals Duitsland, Frankrijk en België het vergrijzingsproces al zeer vroeg is ingezet, in de jaren zestig van de vorige eeuw. Ook hier niet getoonde landen zoals Oostenrijk, het Verenigd Koninkrijk en Zweden horen tot deze groep van vroege vergrijzers. Nederland neemt een middenpositie in: wij bereiken (samen met onder meer Spanje en Portugal) het startniveau van beginnende vergrijzing tegen het einde van de jaren tachtig van de vorige eeuw, een kleine dertig jaar na de vroege starters. Landen met een uitgesproken jonge bevolking zoals Ierland (maar ook IJsland en Slowakije) bereik-

Figuur 1. Tempoverschillen in vergrijzing voor diverse EU-landen aan de hand van het aantal jaren van beginnende (12,5% 65-plussers) naar gevorderde (25% 65-plussers) vergrijzing

Bron: Eurostat; bewerking NIDI.

ten de eerste vergrijzingsmijlpaal pas zeer recent, na het jaar 2010.

Van beginnende naar gevorderde vergrijzing

Figuur 1 laat treffend zien dat er grote verschillen zijn in het tempo waarin het aantal 'ouderen' (65-plus) in een land verdubbelt van 12,5 naar 25 procent. Omdat we hier naar de toekomst kijken gebruiken we cijfers van de Europese bevolkingsprognose van Eurostat. Vroege starter Duitsland zal de tweede vergrijzingsmijlpaal het eerst bereiken, rond het jaar 2025. Dat heeft dan 60 jaar geduurd. Het Duitse patroon kunnen we kenschetsen als gestage vergrijzing. Het onderscheidt zich van veel kortere en steilere vergrijzingspaden zoals middenmoter Nederland (45 jaar). Zeer snelle vergrijzing valt Ierland ten deel dat zijn oudere bevolking, als de Eurostat prognose bewaarheid wordt, in slechts 34 jaar ziet verdubbelen; ook Slowakije en Litouwen maken dan een zeer snelle vergrijzing door met verdubbeltijden van 29 en 31 jaar. Dat is ongeveer twee keer zo snel als Frankrijk dat er 71 jaar over zal doen om hetzelfde traject af te leggen. Absolute toppers zijn onder andere Zweden, België en Luxemburg die er naar verwachting meer dan een eeuw over gaan doen om een verdubbeling van het percentage ouderen te bereiken.

Het zijn zoals gezegd vooral de verschillen in geboorte en sterfte die het tempo van de vergrijzing bepalen. Eenmalige, ingrijpende historische gebeurtenissen zoals de wereldoorlogen maar ook de epidemie van de Spaanse griep (1918-1919), hebben direct invloed op de sterfte, maar de effecten verschillen per land. Zo lijkt de vroege vergrijzing in Duitsland, Frankrijk, België en het Verenigd Koninkrijk vooral te duiden op de invloed van de oorlog. Dat lijkt niet te gelden voor bijvoorbeeld Zweden, waar de vroege vergrijzing veeleer te maken lijkt te hebben met lage geboortecijfers. De jonge bevolkingen en late vergrijzing in landen als Ierland en Slowakije lijken vooral

te worden veroorzaakt door aanhoudend hoge geboortecijfers. Naast de, overigens lang doorwerkende, effecten van abrupte ontwikkelingen zoals oorlogen en crisis, spelen ook meer geleidelijke, structurele (onder meer sociaal-culturele en technologische) ontwikkelingen een rol bij de veranderingen in geboorte en sterfte. Dit wordt ook duidelijk als we naar de veranderingen in Nederland en België kijken.

Nederland - België

Sinds 1965, het jaar waarin vroege vergrijzer België 12,5 procent 65-plussers telde, zijn Nederland en België sterk naar elkaar toegegroeid met een bijna vergelijkbaar percentage ouderen in 2015 (rond de 18 procent). De verwachting is dat Nederland de komende jaren veel sterker zal vergrijzen dan België: Nederland bereikt al in 2033 de 25 procent, terwijl België daar nog 40 jaar langer over doet. Vooral de sterke daling van de vruchtbaarheid in Nederland na de babyboom is hier debet aan. Dat blijkt onder meer uit het grote verschil in natuurlijke aanwas tussen beide landen. In de periode 1960 tot en met 1965 bedroeg de gemiddelde natuurlijke groei (het saldo van geboorte en sterfte) in Nederland 13 per duizend inwoners tegenover 4,8 per duizend in België. De sterke natuurlijke groei van de Nederlandse bevolking kwam vooral door een hoger gemiddeld kindertal (3,2 per vrouw in deze periode). In België was het gemiddeld kindertal 'maar' 2,6. Ook de andere groeifactoren, de gemiddelde levensverwachting en de netto migratie, waren in de jaren zestig van de vorige eeuw in Nederland hoger dan in België. Tegenwoordig is dit demografische beeld echter omgedraaid. Alleen de levensverwachting is in ons land nog hoger. De natuurlijke groei is min of meer vergelijkbaar, maar het vruchtbaarheidsniveau en de netto migratie zijn lager. Als we naar de toekomst kijken zal volgens de Europese prognose de natuurlijke groei in de jaren dertig voor Nederland negatief worden, terwijl die voor België de hele prognose periode positief zal blijven.

OUDEREN IN EUROPA

De meest verouderde landen van Europa zijn Italië en Griekenland met niet alleen de hoogste percentages 65-plussers, maar ook de hoogste percentages 80-plussers. Azerbeidzjan is het minst verouderd. Nederland neemt een middenpositie in.*

Nr.	Land	Percentage	
		65+	80+
1	Italië	22,0	6,7
2	Griekenland	21,3	6,5
3	Duitsland	21,1	5,8
4	Portugal	20,7	5,9
5	Finland	20,5	5,2
6	Bulgarije	20,4	4,7
7	Zweden	19,8	5,1
8	Letland	19,6	5,0
9	Kroatië	19,2	4,8
10	Litouwen	19,0	5,3
11	Estland	19,0	5,1
12	Servië	19,0	4,3
13	Malta	19,0	4,1
14	Frankrijk	18,8	5,9
15	Denemarken	18,8	4,3
16	Spanje	18,7	6,0
17	Oostenrijk	18,5	5,0
18	Slovenië	18,4	5,0
19	Hongarije	18,3	4,3
20	Tsjechië	18,3	4,0
21	België	18,2	5,5
22	Nederland	18,2	4,4
23	Zwitserland	18,0	5,0
24	Verenigd Koninkrijk	17,9	4,8
25	Roemenië	17,4	4,2
26	Liechtenstein	16,5	3,4
27	Noorwegen	16,4	4,2
28	Polen	16,0	4,1
29	Oekraïne	15,9	3,4
30	Cyprus	15,1	3,3
31	Wit-Rusland	14,4	3,6
32	Slowakije	14,4	3,2
33	Georgië	14,4	3,1
34	Luxemburg	14,2	4,0
35	Montenegro	14,1	2,8
36	IJsland	13,9	3,7
37	Ierland	13,2	3,1
38	Macedonië	13,0	2,3
39	Albanië	12,9	2,2
40	Armenië	10,9	2,5
41	Turkije	8,2	1,7
42	Kosovo	7,1	1,1
43	Azerbeidzjan	6,2	1,2

*Geen gegevens beschikbaar voor Andorra, Bosnië en Herzegovina, Moldavië, Monaco, Rusland en San Marino.

Bron: Eurostat (cijfers 2016).

Foto: Pedro Ribeiro Simões/Flickr

Naast deze trendmatige ontwikkelingen in de groeimotoren van de bevolking, zijn er ook zogenaemde periode-effecten: ingrijpende gebeurtenissen in een bepaald historisch tijdvak die een langdurig stempel drukken op de leeftijdsopbouw van de bevolking. Zo zijn voor België de demografische effecten van de beide Wereldoorlogen duidelijk te zien in de leeftijdsopbouw (figuur 2). De bevolkingsverliezen van vooral de Eerste Wereldoorlog, in combinatie met de Spaanse griep, versnelden in België aanvankelijk de vergrijzing: door het wegvallen van jongere bevolkingsgroepen nam het relatieve aandeel ouderen in de bevolking toe. In de loop der tijd zorgde deze onevenwichtigheid in de leeftijdsopbouw juist voor een tempering van de vergrijzing: het aandeel ouderen was in België relatief laag. Voor Nederland zien we een duidelijk effect van de naoor-

logse geboortegolf: door deze babyboom bereikte Nederland de eerste mijlpaal van de vergrijzing veel later dan in België. Maar ook babyboomers worden oud en zorgen daarmee voor een ten opzichte van België, versnelde vergrijzing van onze bevolking.

Tempo en verschillen

Het tempo waarin een land van beginnende naar gevorderde vergrijzing opschuift, hangt dus niet alleen samen met (verschillende) ontwikkelingen en vooruitzichten voor geboorte, sterfte en migratie, maar ook met de leeftijdsopbouw van de bevolking op het moment dat een land het stadium van beginnende vergrijzing bereikt. Ingrijpende periode-effecten, zoals oorlogen, laten decennia later nog steeds hun sporen na. Het mag duidelijk zijn dat zolang de geboortecijfers laag blijven en de sterftecijfers blijven dalen, de vergrijzing zal doorzetten.

Tot slot is van belang dat door de verschillende leeftijdssamenstelling de gevolgen van de verschillende stadia van vergrijzing in verschillende landen niet hetzelfde zijn. Dat zien we duidelijk terug in figuur 2: in dezelfde fase van 'vroeg' vergrijzing was zowel het aandeel ouderen als het aandeel jongeren in Nederland lager dan in België. Het aandeel 80-plussers was in deze fase van de vergrijzing in Nederland daarentegen juist hoger dan in België. Deze verschillen houden onder meer in dat ook het beleid om de gevolgen van vergrijzing op te vangen, van land tot land zal verschillen.

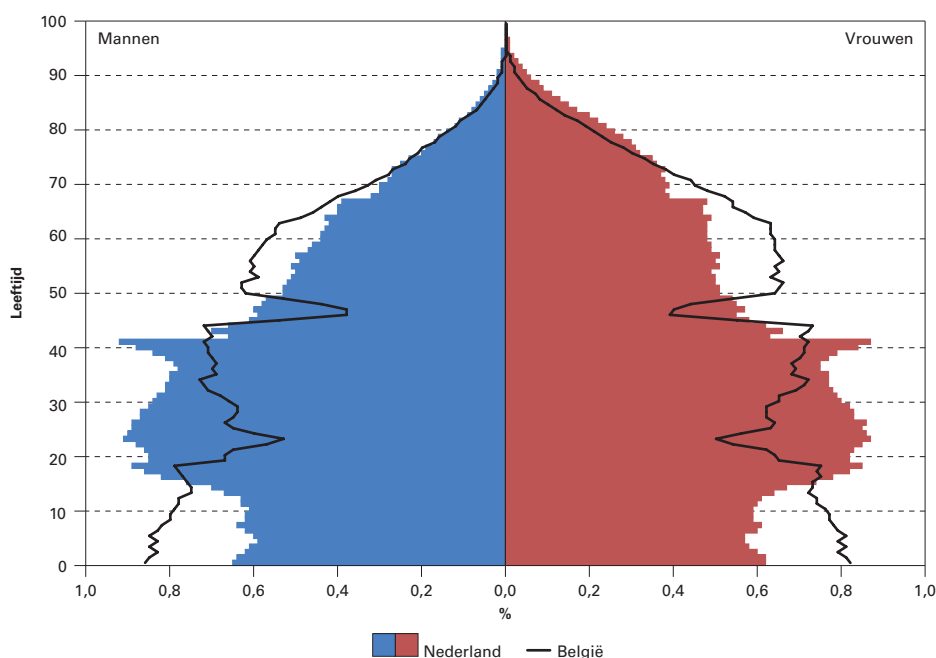
Nicole van der Gaag, NIDI,

e-mail: gaag@nidi.nl

Nico van Nimwegen, NIDI,

e-mail: nimwegen@nidi.nl

Figuur 2. Bevolkingsopbouw met 12,5 procent 65-plussers in Nederland (1988) en België (1965)

Bron: Eurostat.

Over koplopers, waterdragers en bezemwagens

Onderzoek naar de levensloop van mensen is belangrijk, betoogde Ruben van Gaalen tijdens zijn oratie op 30 maart 2017 bij de Universiteit van Amsterdam (UvA). Van Gaalen onderzoekt de invloed die de veranderde samenleving heeft op de levensloop van mensen. Daarbij gebruikt hij registerdata. 'In onze maatschappij, die steeds meer initiatief en zelfstandigheid vraagt van mensen, heeft niet iedereen dezelfde kansen.'

De samenleving is in de afgelopen decennia sterk veranderd en complexer geworden. Mensen kunnen minder terugvallen op instituties zoals kerk of vakbond, de arbeidsmarkt flexibiliseert, de wereld globaliseert. Het maakt minder uit waar je vandaan komt, het gaat er meer om wat je kan. Dat is aan de ene kant mooi: veel mensen profiteren van die instelling. Maar er zijn ook groepen mensen die meer moeite hebben met het verlies aan zekerheid. Het onderzoek rond mijn nieuwe leerstoel dat in samenwerking met het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) wordt uitgevoerd, gaat over de vraag welke invloed de veranderde samenleving heeft op de levens van mensen. Het onderzoek volgt en analyseert de levensloop, en kijkt daarbij naar zaken als opleiding, loopbaan en gezinsvorming. Gebruik wordt gemaakt van het Stelsel van Sociaal-statistische Bestanden (SSB) van het CBS. Dit bevat een groot aantal registraties over de bevolking van Nederland, van gegevens uit de basisregistratie personen tot informatie over lonen, werk, ziekte, criminaliteit en onderwijs. Data uit een registratie vertellen echter niet hoe iemand zich voelt of hoe iemand tegen een bepaalde situatie aankijkt. Daarom wordt de informatie uit de registraties aangevuld met enquêtes.

Wij zien dat de verschillen tussen mensen groter worden. Het opleidingsniveau is daarbij een belangrijke factor. Dat beïnvloedt iemands loopbaan, maar ook de kans dat iemand een huis koopt, een bestendige relatie vormt en een gezin sticht. We zien ook dat hoogopgeleiden meer kans hebben om te trouwen en getrouwd te blijven. Dat is een verschil met vroeger. Laagopgeleide vrouwen voeden veel vaker alleen hun kinderen op (zie de figuur). Het wegvallen van zekerheden lijkt in de huidige maatschappij meer gevolgen te hebben voor laagopgeleiden mensen dan voor hoogopgeleiden. Dat zien we ook bij de flexibilisering van de arbeidsmarkt. Het werk van laagopgeleiden kan gemakkelijker overgenomen worden door anderen, ook door werknemers uit het buitenland. Zij lopen dus meer kans om hun baan te verliezen. Die onzekerheid heeft gevolgen voor de beslissingen die mensen nemen voor de lange termijn.

Koplopers, waterdragers, bezemwagens

Ons onderzoek kijkt naar wie succesvol is in de samenleving en wie achterblijft, en ook naar de mensen die belangrijk zijn voor anderen: de waterdragers. Dat zijn in de eerste plaats de ouders.

Er wordt bijvoorbeeld gekeken welke invloed het milieu van herkomst heeft op de toegang tot het hoger onderwijs en de schoolkeuzes. De leerstoel stimuleert ook de samenwerking tussen data-experts van het CBS en inhoudelijk deskundigen van de universiteit. Een mooi voorbeeld van die samenwerking is het onderzoek Ouders en Kinderen in Nederland (OKiN). Bij dit onderzoek van UvA hoogleraar Matthijs Kalmijn wordt het veldwerk uitgevoerd door het CBS. Er werden ruim 6.000 mensen in de leeftijd tussen 25 en 45 jaar en hun ouders of stiefouders geïnterviewd. Gekeken wordt naar de effecten van een echtscheiding op de levensloop van kinderen en naar de relaties met hun (stief)ouders. Door informatie uit registers te combineren kunnen drie heel gedetailleerde steekproeven worden getrokken: met kinderen die bij beide ouders woonden, kinderen uit een eenoudergezin en kinderen die in een stiefgezin opgroeiden. De surveygegevens worden eveneens verrijkt met registerinformatie. Dat levert unieke onderzoeksgegevens op.

Prof. dr. Ruben van Gaalen is bijzonder hoogleraar Registeranalyses van levensloopdynamiek aan de Faculteit der Maatschappij- en Gedragswetenschappen van de Universiteit van Amsterdam, en is senior onderzoeker bij het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Hij sprak op 30 maart 2017 zijn oratie uit, getiteld: "Over koplopers, waterdragers en bezemwagens".

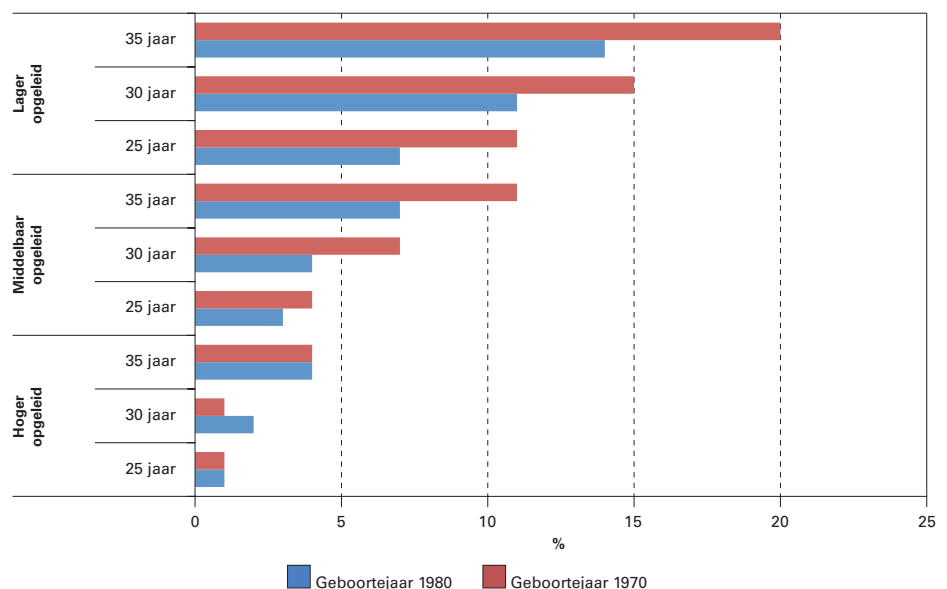

Ruben van Gaalen

Foto: Sjoerd van der Hucht

Ruben van Gaalen,
e-mail: r.vangaalen@cbs.nl

Percentage alleenstaande moeders naar leeftijd, opleidingsniveau en geboortjaar, 2017

Bron: CBS (2017).

Volkerenmoord op Jezidi's in kaart gebracht

Het is zeker volkerenmoord en het bewijs stapelt zich op. Valeria Cetorelli en collega's presenteren de eerste surveygegevens over de aantallen Jezidi-slachtoffers van de IS-aanval op Sinjar in augustus 2014.

Foto: European Commission DG ECHO/Flickr

In de zomer van 2014 overrompelde Islamitische Staat (IS) de provincie Nineveh in Noord-Irak. In een poging om het gebied te zuiveren van niet-islamitische invloeden werden de daar wonende religieuze minderheidsgroepen het doelwit van gewelddadige actie. Vooral de Jezidi-gemeenschap van ongeveer 400.000 zielen rond de stad Sinjar, die een lange geschiedenis van vervolging kent, werd bruto getroffen. In 2016 stelde een speciale onderzoekscommissie van de Verenigde Naties vast dat hier sprake was van bewuste genocide door IS. Over de ware omvang ervan bestaat echter nog steeds onduidelijkheid. Met behulp van demografische methodes probeerden de onderzoekers een tipje van de sluier op te lichten.

De IS-aanval op de stad Sinjar en het omliggende gebied begon op 3 augustus 2014 en dwong de Jezidi's om toevlucht te zoeken op de berg Sinjar. Tienduizenden Jezidi's zaten op de berg gevangen bij temperaturen van boven de 50 graden. De meesten van hen werden tussen 9 en 13 augustus via een veiligheidskorridor door Koerdische milities ontzet.

Zo'n drie jaar na de aanval op Sinjar verblijft de grote meerderheid van Jezidi's als ontheemden in de Koerdische gebieden van Irak. Om een schatting te maken van het aantal vermoorde of gekidnapte slachtoffers, ondervroeg een groep onderzoekers in november en december 2015 een groep van 1.300 in de vluchtelingenkampen verblijvende Jezidi-huishoudens. Uiteraard kende het onderzoek methodologische beperkingen, zoals het trekken van conclusies op basis van een beperkte steekproef en onzekerheid over de precieze omvang en samenstelling van de betreffende bevolkingsgroep ten tijde van

de aanval. Hun schattingen van de aantallen slachtoffers komen volgens de onderzoekers echter goed overeen met andere gegevens zoals de slachtofferlijsten van plaatselijke autoriteiten en mensenrechtenorganisaties.

Slachtoffers, vooral kinderen

Op basis van de verzamelde gegevens schatten de onderzoekers dat in die paar dagen in augustus 2014 zo'n 9.900 Jezidi's werden vermoord of gekidnapte. Dit komt overeen met ongeveer 2,5 procent van de totale Jezidi-bevolking ter plekke. Ongeveer 3.100 van deze slachtoffers vonden de dood: ruwweg de helft hiervan werd geëxecuteerd, onthoofd of verbrand, terwijl de overigen omkwamen door ontberingen, gebrek aan water en voedsel en/of verwondingen tijdens het beleg van Sinjar.

Naar schatting 6.800 Jezidi's werden ontvoerd door IS, waarvan een derde ten tijde van het onderzoek nog steeds was vermist. Overlevenden brachten gruwelijke verhalen over gedwongen bekeringen, martelingen en (seksuele) slavernij naar buiten. Bijna 1 procent van alle gezinnen uit de steekproef werd vrijwel volledig uitgeroeid dan wel ontvoerd maar kon toch in het onderzoek worden betrokken omdat tenminste één gezinslid aan IS wist te ontkomen. Dit doet vermoeden dat de slachtofferschattingen van de onderzoekers nog aan de lage kant zijn omdat er in een onbekend aantal gevallen geen overlevend gezinslid was die de wereld kon doen van de gruwelijkheden.

Alhoewel de moord op de Jezidi's plaats vond zonder aanzien des persoons, stelden de onderzoekers vast dat vooral kinderen onder de 15 jaar het slachtoffer werden. Het waren bijna

DEMOS verschijnt 10 x per jaar en wil de kennis en meningsvorming over bevolkingsvraagstukken bevorderen.

Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen met bronvermelding wordt op prijs gesteld. Graag ontvangt de redactie een bewijsexemplaar. De personen op de foto's komen niet in de tekst voor en hebben geen relatie met hetgeen in de tekst wordt beschreven.

Het NIDI is een instituut van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen en is geaffilieerd met de Rijksuniversiteit Groningen. Het NIDI houdt zich bezig met onderzoek naar bevolkingsvraagstukken.

colofon

DEMOS	is een uitgave van het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI).
Redactie	Nico van Nimwegen, hoofdredacteur Ingrid Esveldt, eindredacteur Harry van Dalen, redacteur Peter Ekamper, (web)redacteur Fanny Janssen (RUG), redacteur Jaap Oude Mulders, redacteur
Adres	NIDI/DEMOS Postbus 11650 2502 AR 's-Gravenhage (070) 356 52 00
Telefoon	demos@nidi.nl
E-mail	demos.nidi.nl / www.nidi.nl
Internet	gratis
Abonnementen	
Basisontwerp	Harmine Louwé
Druk	www.up-score.nl

allemaal kinderen die op de berg Sinjar het leven lieten tijdens het beleg. En vergeleken met volwassenen lukte het ook veel minder kinderen om aan ontvoering door IS te ontsnappen.

Verdere actie

Samen met ander bewijsmateriaal levert het huishoudensonderzoek in de Jezidi-kampen ondersteuning aan verdere juridische actie van de internationale gemeenschap naar deze volkerenmoord. De onderzoekers spreken ook de hoop uit dat hun onderzoek zal bijdragen aan de bewustwording over de kwetsbare positie van deze bevolkingsgroep.

Nico van Nimwegen, vertaling en bewerking van het artikel van V. Cetorelli, I. Sasson, N. Shabila en G. Burnham (2017): "ISIS genocide of the Yazidi religious minority of Sinjar, Iraq", N-IUSSP, IUSSP's online news magazine, juni 2017.

LITERATUUR:

- Cetorelli, V., I. Sasson, N. Shabila en G. Burnham (2017), Mortality and kidnapping estimates for the Yazidi population in the area of Mount Sinjar, Iraq, in August 2014: A retrospective household survey. *PLoS Med* 14(5): e1002297.